

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/57/108-111>

Zümrüd Məmmədova
Bakı Slavyan Universiteti
<https://orchid.org/0009-0003-7398-424X>
zmrmmmdv2020@gmail.com

Yeni təlim texnologiyalarından istifadənin imkanları

Xülasə

Məqalə ali təhsil müəssisələrində tətbiq olunan müasir təlim texnologiyalarına həsr edilmişdir. Müasir dövrdə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları olmadan gündəlik həyatı təsəvvür etmək, demək olar ki, mümkün deyil. Məqalədə müxtəlif innovativ texnologiyalardan istifadənin vəziyyəti təhlil edilir və göstərilir ki, bu vasitələr tələbələrin tədris prosesini əlçatan, maraqlı və səmərəli edir. Bununla yanaşı, təhsil sahəsində informasiya-sosial texnologiyaların rolu təhlil olunur. Qeyd edilir ki, bu texnologiyalar müəllim və tələbələrin geniş miqyasda kompüterləşdirilməsini təmin edir və informasiya texnologiyaları vasitələrinin tətbiqi sayəsində ali təhsil sistemində təhsil xidmətlərinin daha səmərəli və optimal təşkilinə imkan yaradır. Həmçinin göstərilir ki, informasiya bacarıqlarının tədris planlarına inteqrasiyası ali məktəblərdə təlimin kompüterləşdirilməsi məqsədilə universitet rəhbərliyi ilə müəllim heyəti arasında sıx əməkdaşlığı tələb edir. Müasir cəmiyyət daim inkişaf edir və yüksək təhsil səviyyəsinə malik, iş tapşırıqlarını yaradıcı şəkildə yerinə yetirmək bacarığına sahib mütəxəssislərin mövcudluğunu tələb edir. Belə mütəxəssislərin hazırlanmasında ali təhsil müəssisələrində tətbiq olunan texnologiyalar mühüm rol oynayır.

Açar sözlər: *müasir texnologiyalar, təlim texnologiyaları, ali təhsil müəssisəsi, təhsil prosesinin kompüterləşdirilməsi*

Zumrud Mammadova
Baku Slavic University
<https://orchid.org/0009-0003-7398-424X>
zmrmmmdv2020@gmail.com

The Opportunities of Using New Educational Technologies

Abstract

The article is devoted to modern educational technologies used in higher education institutions. In today's world, it is almost impossible to imagine daily life without information and computer technologies. The author analyzes various innovative technological directions and demonstrates that these tools make the learning process for students simpler, more accessible, engaging, and effective.

The article also examines the role of information and social technologies in education. It is noted that these technologies ensure widespread computerization of both teachers and students, and through the use of IT tools, allow for more efficient and optimal provision of educational services within the higher education system. Furthermore, it is shown that integrating information skills into curricula requires close collaboration between university administration and teaching staff to facilitate the computerization of education in universities.

Modern society is constantly evolving and demands specialists with a high level of education and the ability to approach work tasks creatively. Higher education institutions, along with the technologies applied within them, play a crucial role in preparing such specialists.

Keywords: *modern technologies, educational technologies, higher education institution, computerization of the educational process*

Giriş

Müasir cəmiyyət daim inkişaf edir və yüksək təhsil səviyyəsinə, eləcə də əmək fəaliyyətində yaradıcı yanaşma qabiliyyətinə malik mütəxəssislərə tələbat artır. Belə kadrların hazırlanmasında ali təhsil müəssisələrində tətbiq olunan təhsil texnologiyaları mühüm rol oynayır.

Ali təhsil müəssisələrində istifadə olunan təlim texnologiyaları müasir tələblərə cavab verməli, hətta müəyyən mənada dövrün tələblərini qabaqlamalıdır. Çünki ənənəvi və konservativ metodlarla hazırlanmış mütəxəssis sonradan əmək bazarının və işəgötürənlərin gözləntilərinə tam şəkildə uyğunlaşa bilməz. Belə kadrlar çalışdıqları müəssisələrin inkişafına yetərli töhfə verməkdə çətinlik çəkə, iş prosesinə adaptasiya olunmaqda problemlərlə qarşılaşa və karyera yüksəlişində ləngimə yaşaya bilərlər. Hətta bəzi hallarda, qeyri-müasir yanaşmalarla hazırlanmış mütəxəssis ixtisaslaşdığı sahədə özünü realizə etməkdə çətinlik çəkə və peşə fəaliyyətində səmərəlilik göstərə bilməyə bilər. Buna görə də ali təhsil sistemində innovativ, çevik və əmək bazarının dinamik tələblərinə uyğun təlim texnologiyalarının tətbiqi strateji əhəmiyyət kəsb edir.

Tədqiqat

Müasir texnologiyalar tədris prosesini daha maraqlı və əlçatan edir. Müxtəlif İT-texnologiyaların tətbiq olunduğu, yaradıcı yanaşma tələb edən dərslərdə tələbələrin iştirakı və motivasiyası daha yüksək olur. Bundan əlavə, müasir dövrdə geniş yayılmış “məsafədən təhsil” (distance education) imkanları arzu olunan ali təhsil müəssisəsindən minlərlə kilometr uzaqda yaşayan, eləcə də təhsil infrastrukturunu zəif inkişaf etmiş ucqar regionlarda məskunlaşan tələbələrə müasir və keyfiyyətli təhsil mühitindən faydalanmaq imkanı yaradır.

Bəs “müasir təlim texnologiyaları” anlayışı nəyi əhatə edir?

Bu suala cavab vermək üçün ilk növbədə “texnologiya” termininə tərif vermək zəruridir. Texnologiya — müəyyən fəaliyyət sahəsində istifadə olunan metodlar, proseslər və vasitələr məcmusudur ki, onların sistemli tətbiqi konkret nəticənin əldə olunmasına yönəlidir.

Texnologiya aşağıdakı komponentləri özündə birləşdirir:

- müxtəlif emal və transformasiya prosesləri ki, onların nəticəsində hazır məhsul əldə olunur;
- həmin proseslərin həyata keçirilməsini tənzimləyən norma və qaydalar.

Təlim texnologiyası isə pedaqoji praktikada ardıcıl şəkildə həyata keçirilən prosedur və əməliyyatların məcmusudur. Bu prosedur və əməliyyatlar bütövlükdə vahid sistem təşkil edir və onların sistemli tətbiqi təlim və tərbiyənin əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş, zamanətli məqsədlərinə nail olmağa imkan yaradır (Əliyev, 2017, s. 24).

Ali təhsil müəssisələrində müasir təlim texnologiyaları aşağıdakı əsas istiqamətləri əhatə edir:

1. Tədris prosesinin kompüterləşdirilməsi

Fərdi kompüter böyük həcmdə informasiyanın sürətli və dəqiq şəkildə saxlanması və emalı üçün effektiv vasitədir. Onun tədris prosesində tətbiqi öyrənmə sürətini əhəmiyyətli dərəcədə artırır, yeni imkanlar yaradır və tələbələrin dünyagörüşünün genişlənməsinə şərait yaradır. Kompüterləşdirmə tələbələrin müstəqil işini də asanlaşdırır, onu daha operativ, səmərəli və maraqlı edir.

Müəllim baxımından da kompüterləşdirmə dərslərə hazırlıq prosesini əhəmiyyətli dərəcədə sadələşdirir, onu daha sistemli və dəqiq edir. Xüsusilə qeyd olunmalıdır ki, biliklərin qiymətləndirilməsi prosesində insan amilinin təsiri minimuma endirilir. Kompüter testləməsi (və ya kompüter vasitəsilə həyata keçirilən digər yoxlama üsulları) zamanı qiymətləndirməyə müəllimin subyektiv səhvləri, emosional vəziyyəti və ya tələbəyə qarşı şəxsi münasibəti təsir göstərmir. Bu isə (biliklərin yoxlanılması üçün proqramların düzgün tərtib edilməsi şərti ilə) obyektiv və adekvat qiymətləndirməni təmin edir. Mahiyyət etibarilə, müasir təlim texnologiyalarının digər istiqamətləri də məhz tədris prosesinin kompüterləşdirilməsi əsasında formalaşır və inkişaf edir.

2. İnternet

İnternet informasiyanın saxlanması və mübadiləsi üçün nəzərdə tutulmuş qlobal kompüter şəbəkələri sistemidir. O, tələbəyə evdən çıxmadan təhsil prosesini davam etdirmək imkanı yaradır. İnternet vasitəsilə tələbə günün istənilən vaxtında uzaq verilənlər bazalarına, elektron kitabxanalara və müxtəlif informasiya mənbələrinə çıxış əldə edir.

3. Multimedia materialları

Müasir multimedia materialları mətn, audio və video müşayiətini özündə birləşdirən, elektron formada təqdim olunan interaktiv tədris vasitələridir. Bunlara həmçinin trenajor proqramlar, müxtəlif situasiyaların modelləşdirilməsinə yönəlmiş simulyator proqramlar, oyun və nümayiş xarakterli proqramlar və s. daxildir. Belə materiallar ənənəvi mühazirə formasında təqdim edilən informasiyaya nisbətən daha asan mənimsənilir. Çünki informasiya yalnız mətn şəklində deyil, eyni zamanda vizuallaşdırılmış formada (video vasitəsilə), eşitmə kanalı ilə və müəyyən hallarda praktik fəaliyyət elementləri ilə təqdim olunur. Bu isə insan fəaliyyətinin müxtəlif istiqamətlərini — idrak, vizual, nitq və fiziki fəaliyyətini — eyni zamanda aktivləşdirir (Əliyeva, 2016, s. 124).

Multimedia texnologiyaları real şəraitdə həyata keçirilməsi mümkün olmayan laborator təcrübələrin modelləşdirilməsinə, insan gözü üçün əlçatmaz olan qapalı sistemlərdə baş verən proseslərin vizual şəkildə nümayişinə və onların mahiyyətinin daha dərinədən anlaşılmasına imkan yaradır. Beləliklə, multimedia materialları yalnız yeni biliklərin mənimsənilməsinə deyil, həm də praktik bacarıq və təcrübənin formalaşmasına xidmət edir (Məmmədova, 2019).

4. Məsafədən təhsil

Məsafədən təhsil — müəllim və tələbə arasında fiziki məsafədən asılı olmayaraq qarşılıqlı əlaqəni təmin edən təhsil formasıdır və tədris prosesinin bütün komponentlərini, eləcə də tələbənin müstəqil fəaliyyətini əhatə edir. Bu təhsil forması kompüter texnologiyaları, internet, uzaq verilənlər bazaları və elektron metodik materiallardan istifadə edilməsinə əsaslanır. Belə təhsil tələbəyə özünə uyğun vaxtda, rahat məkan və sürətdə öyrənmək imkanı verir. Məsafə artıq öyrənmə prosesində əngəl təşkil etmir. Eyni zamanda, məsafədən təhsil xərclərin əhəmiyyətli dərəcədə azalmasına şərait yaradır, çünki ənənəvi təhsil formasına nisbətən bir sıra maddi və logistika xərcləri aradan qalxır.

Müasir texnoloji cəmiyyətdə elə anlayış yaranır ki, ənənəvi təhsil sxemi (xüsusilə məktəb təhsili) artıq köhnəlib və onu davamlı təhsil və ömürboyu öyrənmə ilə əvəz etmək lazımdır. Ömürboyu öyrənmə üç növ təhsil və öyrənmə formalarını əhatə edir:

- Rəsmi təhsil — ali təhsil müəssisələri və digər təhsil strukturları vasitəsilə, tələbəyə rəsmi təhsil sənədinin verildiyi təhsil forması;
- Spontan təhsil — insanın gündəlik həyat fəaliyyəti çərçivəsində, iş, ailə və ya boş vaxt fəaliyyəti ilə əlaqəli öyrənmə;
- Qeyri-rəsmi təhsil — təhsil müəssisəsinin sərhədləri xaricində aparılan öyrənmə fəaliyyəti.

Yeni təhsil formaları üçün müasir təlim texnologiyalarından intensiv istifadə nəzərdə tutulur. Təhsil texnologiyasının müxtəlif təriflərinə baxdıqda, onu tədris planlarının və proqramlarının həyata keçirilməsi üsullarının məcmusu kimi təsəvvür etmək olar. Bu üsullar sistem şəklində formalar, metodlar və təlim vasitələrini əhatə edir və təhsil məqsədlərinə nail olmağı təmin edir. İnformasiya kommunikasiya texnologiyaları informasiya-əməl vasitələrindən istifadə zamanı meydana çıxır. Təhsil mühiti, yəni bu texnologiyaların tətbiq olunduğu sahə, aşağıdakı komponentlərlə müəyyən edilir:

- Texniki komponent — kompüter və internet;
- Proqram-texniki komponent — kompüter proqram təminatı;
- Təşkilati-metodik komponent — təhsil fəaliyyətinin texniki hissəsinin həyata keçirilməsi üçün göstərişlər və tədris prosesinin təşkili.

Ali məktəblərdə təhsil texnologiyaları dedikdə, elmi və mühəndislik bilikləri, eləcə də informasiya yaratmaq, toplamaq, ötürmək, saxlamaq və əməl etmək üçün istifadə olunan metod və vasitələr sistemi başa düşülür. Beləliklə, tədris proqramlarının effektivliyi və onlara müvafiq informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inteqrasiyası arasında birbaşa əlaqə mövcuddur.

İnformasiya-kommunikasiya və audiovizual texnologiyalar birgə şəkildə yeni təhsil mühitinin yaradılması və onun tədris prosesinə inteqrasiyası məqsədinə xidmət edir ki, bu da yeni təhsil modellərinin tətbiqinə imkan yaradır.

Müasir təhsil mühitinin əsas xüsusiyyətlərindən biri tələbələr və müəllimlərin universitetin bütün tədris-metodik materiallarına və multimedia tədris komplekslərinə istənilən vaxt və məkanlarda çıxış imkanına malik olmasıdır.

Müasir ali təhsil müəssisələri müxtəlif dövlət proqramları çərçivəsində internet bağlantısına malikdir. İnternet texnologiyaları vasitəsilə müəllim və tələbələr öyrənməni asanlaşdırır və təhsil prosesini sürətləndirən onlayn xidmətlərdən istifadə edə bilirlər (Quliyev, 2020, s. 183–188).

Ali təhsil müəssisəsinin tədris prosesində İT-nin öyrənilməsi bir neçə səviyyədə vəzifələrin həllini nəzərdə tutur:

- yeni informasiya texnologiyalarının təhsil prosesinə tətbiqi;
- təhsil iştirakçılarının kompüter (informasiya) hazırlıq səviyyəsinin artırılması;
- elmi tədqiqatları, tədris prosesini və təşkilati idarəçiliyi dəstəkləyən informasiya texnologiyalarının təhsilə sistemli inteqrasiyası;
- vahid təhsil informasiya məkanının qurulması və inkişaf etdirilməsi.

Texnoloji baxımdan informasiya-təhsil mühitini Moodle proqramı təmsil edir — bu, kursların idarə edilməsi sistemi (elektron təhsil), həmçinin təhsil idarəetmə sistemi və ya virtual tədris mühiti kimi tanınır (Həsənov, 2018, s. 183–188). Moodle veb-tətbiqidir və onlayn təhsil üçün saytların yaradılmasına imkan verir. Proqramın geniş yayılmasının səbəblərindən biri onun pulsuz olmasıdır. Hər bir müəllim öz fənninə aid elektron resurs yaradır və proqramda yerləşdirir. Tələbələr isə kursu açaraq istənilən vaxt tədrislə məşğul ola bilirlər (CyberLeninka, n.d.).

Digər mövcud təhsil resursu sosial şəbəkələrdir — interaktiv çoxistifadəçi veb-saytlar.

Nəticə

Müasir dövrdə təhsil müəssisələrində innovativ tədris metodlarından istifadə olunması tələbələrin həm nəzəri, həm də tətbiqi qabiliyyətlərinin formalaşmasında həlledici amildir. Rəqəmsal resursların, onlayn təhsil platformalarının və interaktiv multimedia vasitələrinin dərs prosesinə daxil edilməsi öyrənmə mühitini daha cəlbedici və dinamik hala gətirir.

Bu cür texnoloji yeniliklər təlimin hər bir tələbənin fərdi ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmasına şərait yaradır, eyni zamanda müəllimlərə tədris proqramını daha effektiv və nəticəyönümlü şəkildə idarə etmək üçün geniş imkanlar təqdim edir.

Ədəbiyyat

1. Alekseyeva, T. A. (2015). *Ali məktəblərdə müasir təhsil texnologiyaları: nəzəriyyə və təcrübə*. “Prosveşçeniye” nəşriyyatı, 320.
2. CyberLeninka. (n.d.). *Ali məktəbin tədris prosesində müasir təhsil texnologiyalarının imkanları*. <https://cyberleninka.ru/article/n/vozmozhnosti-sovremennyh-obrazovatelnyh-tehnologiy-v-uchebnom-protseste-vuza>
3. CyberLeninka. (n.d.). *Ali təhsil müəssisələrində müasir təhsil texnologiyalarının tətbiqi*. <https://cyberleninka.ru/article/n/primeneniye-sovremennyh-tehnologiy-obucheniya-v-vysshih-uchebnyh-zavedeniyah>
4. Əliyev, R. (2017). *Ali təhsildə innovativ təhsil texnologiyaları*. Təhsil Nəşriyyatı, 240.
5. Əliyeva, N. (2016). *Multimedia vasitələrinin ali təhsildə tətbiqi*. Elm, 220.
6. Gramota.ru. (tarixsiz). Təhsil resursları portalı. <https://www.gramota.ru>
7. Həsənov, S. (2018). *Elektron təhsil resurslarının tətbiqi və effektivliyi*. Təhsil Nazirliyi, 200.
8. Hüseynova, A. (2021). *İKT və innovativ tədris metodlarının sintezi*. Təhsil Nazirliyi, 195.
9. Ivanov, S. V. (2018). *Təhsil fəaliyyətində informasiya texnologiyaları*. 200.
10. Quliyev, T. (2020). *Ali məktəblərdə distant təhsil və yeni texnologiyalar*. ADA Universiteti Nəşriyyatı, 150.
11. Məmmədova, F. (2019). *Müasir tədris prosesində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə*. Elm və Təhsil, 180.
12. Moodle. (tarixsiz). *Moodle sənədləşməsi*. <https://docs.moodle.org>
13. Vasil'yeva, I. A., Osipova, Y. M., & Petrova, N. N. (2002). *İnformasiya texnologiyalarının tətbiqinin psixoloji aspektləri*. *Psixologiya məsələləri*, (3).
14. Zhurnal “Innovatsionnyy vestnik region” (InVestRegion). (2014). (3-cü buraxılış).

Daxil oldu: 21.12.2025

Qəbul edildi: 14.03.2026